

5802

CIVELIA

Z. W. G. 7c

CIMELIA

Qu

5802

kat.komp.

*Socolovia Stanislas: Quaestor sine
de parimonia atque frugalitate.*

Cracoviae in off. Lazari. 1589.

STANISLAI SOCOLOVH

QVÆSTOR,

Siue

De parsimonia atq; frugalitate.

*Ad Martinum Lesnovolscium,
Castellanum Podlachiæ.*

CRACOVIAE,

In Officina LAZARI: Anno Domini

I 5 8 9.

M. IOANNES FOXIVS.

*Profusos damnans opibus benè consulit uti,
Ingenio similis, magne Luculle, tuo.*

M. ANDREAS SCHOENEVS.

*Frugalioreis vis tuos
Esse, quia quod desit vides.
Non Lechiæ desunt opes,
Sola ars fruendi deficit.*

Gm. An. 5802

3

AD MARTINVM
LESNOVOLSCIVM,

Castellanum Podlachiaë, virum illustrem,

NO Nignoras, Martine Lesnovolski, Philosophiam à Platone animi medicinam dici, eiusq; omnibus morbis, vel obsistere, vel eos penitus auferre. Sed nec illud quidem tibi obscurum est; ut singulos homines, ita & gentes atque Respub. uniuersas suis morbis non carere, atque vnamquamque aliquo proprio & peculiari. Docent hoc præclare apud Lium Rhodiorum legati: Tam ciuitatum, quam singulorum hominum mores sunt, inquit: gentes quoque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ, in vinum, & venerem proniores sunt aliæ. Atheniensium populum, fama est, celerem, & supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fudit, ingredientem. Non nega-uerim, totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, & nostrorum tumidiorem sermonem. Et illi quidem hæc de suis. Gentis autem nostræ quasi populare vitium est, profusio quædam ac prodigalitas,

A 2

nulla

nulla ratione suscepta. Qui morbus, etsi prima facie ac fronte, non ita turpis aut exitiosus esse, imò etiam aliquid splendoris ac magnificentiae habere videatur: si tamen penitiùs rem inspicias, maximè lethalis atque perniciosus est; quod plus re ipsa experimur, quàm ut verbis explicari debeat. Rectè etenim dicebat Aristoteles, dissipationem patrimoniorum, sui ipsius interitum esse; propterea quòd patrimonio ac facultatibus viuitur. Et queruntur quidem de ista calamitate omnes: omnibus ea grauis & molesta est; medicam tamen manum adhibet nemo. Quod cum viderem, aliquid ex eo philosophiae iatrio, pro hac mea afflicta valetudine, hoc tædiofissimo contagionis tempore, de hac re afferendum esse putavi. In quo, quantum præstiterim, iudicabunt cæteri: prodesse certè cupio. Tuum autem, hunc qualemcumq; nostrum laborem, esse volui; idq; merito tuo. Tecum enim sæpè hac de re inter cætera illis nostris, si non splendidissimis, iucundissimis tamen temporibus, quibus te præsentì huic fortunæ parabas, differebamus: quorum gustum, nondum te amisisse, ex superioribus tuis amantissimis ad me literis cognoui. Neque enim ex eo genere hominum es, qui similes sunt illis pueris, qui, ubi primùm à lacte remoti fuerint, omnem suarum nutricum curam abiciunt

iiciunt. Sed neque illorum, qui statim ac limen
 aulae & fori attigerint, vixq; scholæ puluerem ex-
 cusserint, legem sibi & necessitatem impositam esse pu-
 tant; ut literis detrahant, illisq; perpetuum bellum
 indicant, earumq; osiores & inimici sint. Tu quidem,
 me herculè, plus in luce hominum, quàm in spatiis
 Lycæi, quotidie etiam ex libris discis, discebasq; sem-
 per, quæ aliquando ipsi cum magna voluptate nostræ
 ex te audire solebamus. Tantò autem minus cum il-
 lis aliquid commune habes, quos, ubi fortuna paulu-
 lum euexerit, primùm sui, deinde omnium obliui-
 scuntur. Probasti hæc non ita pridem abundè om-
 nia, qui inter tot tuas occupationes, & horum tem-
 porum difficultates, tanto locorum intervallo à nobis
 disjunctus, ad latus ipsius optimi Regis, necessitatum
 SOCOLOVII, præceptoris quondam tui, oblitus non
 fueris; sed illas munificè & liberaliter ex tuo suble-
 uâris. Meritò ergo te DEVS immortalis, in eo collo-
 cavit loco, in quo & virtus tua illustrior esset, & tu
 ipse pluribus commodare posses. In quo, ut te diu sal-
 uū et incolumem, cū laudis ac nominis tui splendore
 et decore, pro patriæ utilitate, literarumq; (quæ certè
 apud nos gnatis patronis opus habent) incrementis
 conseruare velit, etiam atq; etiam vehementer opto.
 Quod equidem faciet, si te omniaq; consilia tua, sub

*alas protectionis eius, ut quidem facis, condideris:
 & nunquam à præceptis & mandatis ipsius recesseris;
 si ubique beneficia eius recognoveris, atque ad
 laudem & gloriam nominis illius retuleris omnia.*

*Vale, & illum virum esse non puta, cui non cre-
 scit animus in periculorum
 accessione.*

Magnum vectigal parsimonia.

STANI-

nia
 ster
 vita
 nia
 esse
 nim
 re. A
 chru
 it V
 in a

7
STANISLAI SOCOLOVII

QVÆSTOR.

Siue

De Parsimonia atque frugalitate.

ce 20

QVÆSTOR & MEMPSIMOERVS.

VÆSTOR. Probare non possum ingenium istud, institutumque tuum, huncque erga patriam sensum & affectum: tua parui pendis: nidi tui te poenitet: arridet tibi nihil: fastidis omnia: semper tibi deformis illa, obscura, pauper, sterilis, inops, parumque alma, ut ita dicam, & vitalis, patria videtur. In qualia quondam ingenia, Lacedæmone animaduerti legibus solitum esse, testis est Demosthenes, & alii multi. Boni enim ciuis, prima commendatio est, patriam amare. Amabit autem nunquam, nisi eam aliquid pulchrum & excellens esse iudicauerit. πολύτροπος fuit Vlysses, πολλά ἄσπετα εἶδεν, Ithacam tamen suam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam
sapi-

sapientis. ille vir, post viginti annorum peregrinationes, Rhodo, Cypro, aliisque florentissimis insulis, immortalitati denique ipsi anteposuit. Spartam igitur quam nactus es, orna, vel excede. MEMPSIMOERVS. Ita est: nam & ipse mihi, postquam huc redii, eo nomine displicere incipio: videoque me aliis molestum esse, inimicosque sine causa parare. Sed quid faciam? quid enim tibi in eo loco placeat, quid laudes, ubi nihil debite, nihil ordine, nihil ex legibus fit? Nam ut cetera omittam, hæc ipsa paupertas, quem non moueat? publicæ opes nullæ, ærariū exhaustum, priuatorum hominum fortunæ absumptæ, hostes potentes vndiq. plurimi. ΕΧΕΜΥΒΙΑ igitur Pythagoræ mihi in posterum sequenda erit. QVAES. Erras: nam & hæc ipsa, quæ recenset mala, hominum vitia sunt potius, disciplinæque corruptæ atque dissolutæ, quàm soli & patriæ. Quam quidē, si ego aut insulis fortunatis, aut Aegypti fecunditati, cuius ipse Nilus cultor & irrigator esse dicitur; aut vicinæ huic nostræ quondam felici Pannoniæ comparare vellem; nimis fortasè amans patrii soli viderer. Si verò eam esse dico, cuius neminem bonum meritò poenitere possit, huius me iudicii pudebit nunquam. Mitto portus, mit-

to em -

to emporia, mitto flumina, frumenti copiam, pascuorum ubertatem, quæ tot exteras gentes alunt, equos, iumenta, victus facilitatem, mitto alia. Viri certè & vires, quæ primæ & summæ opes Reipub. putantur, nobis non defunt, nec defuerunt vnquam. Ars fruendi bonis nostris nobis deest, illaque ipsa, cuius nomine omnes virtutes complexus est Tullius, frugalitas, quæ iam ad vltimû extremum multorum virio mihi deducta esse videtur. MEM. Explices id obsecro, atque aliquantum in hoc loco consistas, si otium est, & si vis. QVÆS. Res difficilis & odiosa, vt vides, & quæ multos offendere potest: faciam tamen tua causa aliquid, si modò potero; ac quid de toto hoc genere, siue usu & abusu bonorum, siue frugalitate sentiam, paucis (quoniam otii aliquid nactus sum) explicabo. Hoc est, vt primû, quò res, & ad quæ extrema deducta sit, ostendam: deinde gradus, quibus eò deueniri solet, demonstrarem: postea incommoda eius labis, referam. Minus quidem grata me dicturum video; sed me vera pro gratis loqui, etsi ingenium meum non moneret, res ipsa cogit. Tu, si quid prætermisero, aut si quid aliud senseris, suggere. MEM. Perplacet, tu rem strenuè aggredere, nec quenquam respicias.

B

QVÆS.

QVÆS. Faciamus ergò denuò hoc tanquam totius causæ initium, cum de usu bonorum publicorum, & priuatorum dicimus, non de re parua nos disputare. Nisi enim priuata res rectè in ciuitate administretur (dicebat Plato) frustrà rem communem quispiam speret robur & firmitatem aliquam in Repub. habituram: Et qui sua, inquit Imperator, per intemperantiam abliguriuerit, cum deest, aliena sequatur oportet. Itaque publica & priuata bona, veteres sapientes, nunc *οὐσίαν*, id est, substantiam, quòd hæc quasi fundamentum vitæ sint: nunc rem, cum qua consilium simul quæri & amitti dicebat Comicus: nunc viscera, quòd his homo uiuat: nunc sanguinem, quòd his vegetetur, his alatur: nunc neruū, quòd in his tota vis & robur sit: nunc denique vitam appellare solebant. Bonis igitur Reipub. absumtis, bonis priuatorum profusis, substantiam, rem, neruos, viscera, sanguinem, vitam denique ipsam, cum ciuium ipsorum, tum vniuersæ Reipub. absumi oportet. Hæc autem res tanta, ad quod extremum, non apud nos solùm, sed planè vbique quodam modo deuoluta sit, pudet dicere. Quid enim nūc passim hominibus, tam priuatim, quàm publicè, ex sua substantia, ex suo neruo, ex suo sanguine

sanguine, ex suis visceribus, ex sua denique vita
 superest? Nihil aliud, crede mihi, præter nomi-
 na. Non dico nomina, hoc est, debita; quanquã
 etsi hoc modo dixerò, nihil aberrauero. Quantũ
 enim aut publicè, aut priuatim, vbique debeatur,
 tu ipse rectè vides; hæcque nomina ipsa multo-
 rum malorum causa sunt; ita vt non immeritò in-
 ter cæteras salutationes Græcorum, hæc fuerit v-
 na ex præcipuis, ὀφείλειν μὴ δέειν, hoc est, vt nihil cui-
 quam debeas. Sed cùm dico, nihil passim homi-
 nes præter nomina habere, id ita intelligo: Si quis
 bona Reipub. agros, rura, oppida, pertranseat,
 (quod mihi sæpè pro hoc meo munere contigit)
 & quærat, cuius sit hic ager, hoc rus, istud oppi-
 dum? responderi solet, Reipub. si ampliùs quæ-
 ras, quis ipsos fructus, quis prouentus, ex illo agro
 ex hoc oppido, accipiat? mox illum, vel illam, vix
 non & illud, accipere respondent. Et bona qui-
 dem, bona Reipub. esse, bona regalia esse; sed
 Rempub. sed Regem inde nihil capere. Atque
 hoc est nomina rerum, non res ipsas habere. Eam
 enim tu rem meam appelles volo, qua ego fruor,
 cuius fructus ad me pertinent, cuius dominus
 sum: hoc autem, quod tu dicis, ludibrium potiùs
 quàm certa possessio est. Quomodo enim id me-

um, vbi me fame nonnunquam, nisi aliunde parem ac prouideam, perire contingit? Sic igitur Respublicæ, sic Reges, præter nomina, parum vel nihil habent. Sed & priuati item hominis, patritii alicuius, aut equitis, transeo rus, agrum, oppidū, cuius sit quæro; similiter respondet quis, huius vel illius esse, addit Magnificum & illustre ac vetustum aliquod ex annalibus nomen. Quis autem fructus, quis prouentus eius agri capit? ille & ille aduena. quis? mercator, vsurarius, ludæus nonnunquam. Quid hoc aliud est, quàm non iam res, sed nomina rerum illum Magnificū habere? MEM. Idem igitur sentis, quod ipse modò dixi, nos non ditissimos esse. QVAES. Non idem certè, nam hæc, vitia hominum sunt potiùs, vt vides, quàm patriæ. Si enim rectè & publicis & priuatis bonis vteremur, abundaremus, crede mihi, omnes; nam neque nunc, Dei gratia, ita egemus, vt non facilè nos tueri possimus. Quæ vitia, si loci aut regionis essent, eadem semper manerent, corrigi non possent; hæc modica disciplinæ intentione facilè corriguntur.

MEM. Vera dicis. non pugno. Sed quibus tandem modis & vitiis eò quò dixisti deduci solet, paucis

paucis explica: idq. ordine & numero certo, quod Quæstorem decet, quò rectius eorū, quæ à te dicentur, meminisse possim. Q. Multa quidem illa, & quæ breui tempore haud ita facilè recenseri possint; ex multis tamen pauca hæc accipe.

Prima, vt omnium rerum ita & huius causa mali in educatione posita est: cuius vim alicubi peruenuit Hippocrates explicat, atque miratur. Frangitur fructiferæ arboris surculus, inseritur in siluestrem truncum, crescit in magnam arborem; nec tamen fructū aut naturam mutat, propter illā primæuam sibi à teneris insitā vim. Lycurgus hoc idem, quod dicimus, suis demonstrare volens, duos educauerat catulos, iisdem parentibus natos, quorum quidem alterum gulæ assuefecerat, alterum venationi: deinde vtrunque in concionem produxit, ollam, ac leporem proposuit; secutus vterque educationem suam, leporem alter, ollam alius. Intulit ille: Videte ciues, cū ex eodem genere sint, quā dissimiles ob educationem inter se euaserint; quantoque efficacior, quā natura, ad res honestas, sit exercitatio. Ita in omnē partem in educatione est vis maxima. Hæc enim educatio, quæ dura & aspera est; quæ ab omni superflui sumtus aspectu etiam liberos arcebit; quæ

agellum suum eiusque culturam puero inculcabit; quæ industriam, quæ labores, quæ artes bonas, quæ militiam, inprimis autem parcum & frugalem victum commendabit; hæc, inquam, & priuatim & publicè, beatos ac locupletes ciues facere solet. Contrà, mollis illa, delicata, sumtuosa, iners, quæ non sua sed aliena spectare iubet; quæ spebus (vt ita dicam) vanis incautam atatē inflat, illique imponit; quæ altero quidem oculo bona publica, altero ecclesiastica intueri iubet; hæcque iam in cunis inculcat, tu eris Episcopus, tu Præpositus, tu Abbas, tu Cancellarius, tu Referendarius, tu hic vel ille Capitaneus, tu Rex etiam aliquando, non addito, Si *DEVS* volet & vixerimus; illa, inquam, educatio, pestis exitiosa est. Nam plerunque & hæc incerta non assequuntur, & sua certa amittunt: suntque Aesopico cani persimiles, qui dum vmbra frusti carnis confectatur, veram carnem amisit. ignaui efficiuntur: artes rerum quærendarum negligunt. amissis autem suis, illa quibus in cunis sunt lactati, vt consequantur; quæ non faciunt fanda & nefanda? vires & valetudinem exhauriunt; in carpentis, ventos sectando, emoriuntur: hinc simoniæ, hinc rapinæ, hinc regnorū istæ nundinationes, & quæ non?

non morique potius malunt, quàm vt domum nudi & egentes redeant. Vnde illi quandoque Asthmaticorum, Cephalicorum, Hydropicorum, Chiragricorum, Podagricorum, surdorum, claudorū, qui curias & aulas principum sequuntur greges: ex quibus si quæras, qua necessitate adacti eas cruces sufferant, nihil aliud respondere possunt, quàm id gentiles & propinquos suos velle: sua se amisisse, quò redeant non habere. Quibus miseris illud, in hoc voluendo lapide, accidere solet, quod Sisypho accidisse, in fabulis legimus; vt cum ad summum peruenerint, aliqua leui immutatione Reip. aut interregno ad ima prolabantur: sic turpes inopesque simul, iuxta poëtam, miserabile transigunt æuum. M. Generosa tamen educatione opus est, ne ciuium animi languescant & deiiciantur. Q. Generosa, sed non ambitiosa, sed non superba, & temeraria, & quæ spes pretio non emat. Faciliùs enim animi sumuntur, quàm ponuntur: faciliè se prodit, faciliè emergit, quem ipse DEVS ad aliquid magnum vocat. Illustrius virtus diu latere non potest. M. Prosequere igitur vt coepisti reliqua.

Q. Alterum vitium est, vbi paupertatis & parsimonix pudere ciues incipit, quem quidem
pessimum

pessimum pudorem appellat apud Liuium Cato.
 Fuit siquidem quondam apud priscum seculum,
 magna laus ac dignitas parsimoniae & frugalita-
 tis; ita, vt quem virum bonum appellare vellent,
 hunc frugi vocarent: nomineque frugalitatis, to-
 tam virtutem, teste Tullio, complecterentur. Vn-
 de illa principum familiarum à frugalitate ducta
 cognomina, Fabiorum, inquam, Pisonum, Len-
 tularum, Ciceronum, Porciorum, Vitelliorum.
 Magnae laudi fuit L. Quintio Cincinnato, quatu-
 or iugerum ager, stiuua illa, rastro illi, sudor ille
 pulueri permixtus, vestis rustica, quam vt depo-
 neret, priusquam dictaturam susciperet, quae tū
 ei, rustico operi intento, deferabatur, agrè Se-
 natus populusque R. impetrauit. Laudantur
 duo illi populi R. Consules. P. Valerius Poplico-
 la, princeps, omnium consensu, belli pacisque arti-
 bus suo tempore, & Agrippa Menenius, vir omni
 vita pariter plebi ac patribus charus, interpret &
 arbiter concordiae ciuium, reductor plebis in vr-
 bem: quod adeo exiguis copiis fuerint, vt cum
 sumtus funeri deesset, de publico sint elati. Me-
 nenum etiam, qui illam toties accusabat, plebs
 extulit, sextantibus in capita collatis. Quid atti-
 net prolixiore disputatione tantorum virorum pau-
 perta-

pertatem scrutari? Abundè enim patet, quid viui possederint, quibus mortuis lectus lugubris & rogi defuit. Regulus Attilius ex Africa Imperator literas ad Senatum populumque Rom. scripsit, villicum in agello, quem septem iugerum in Papinia habebat, mortuum esse; occasionemque natum mercenarium, amoto inde rustico instrumento, decessisse: ideoque petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro, deesset unde vxor atque liberi alerentur. Quæ postquam Senatus à Consulibus accepit, & agrum Attilii illi- cò colendum locari, & alimenta coniugi eius ac liberis præberi, resque quas amiserat, redimi pu- blicè iussit. M. Sed quæ tandem causa est, cur, aut paupertas tanti fuerit, aut parsimonix pu- dorem pessimum vocet Cato? Q. Magna profectò, quam ipsemet explicat: ne simul ac pu- dere, quod non oportet coeperit, quod oportet non pudeat. Nam dum pudet, pauperè, aut par- cum esse, quod non oportet; raptorem, vsurari- um, furem, mendacem esse, non pudebit; cuius maximè pudere oportuit. Et reuera magnarum nonnunquam rerum paupertas causa & origo fu- it. Nam & ipse pop. Romanus, imperii sui initia paupertati accepta refert: eoque nomine semper

Diis immortalibus, simpulo & catino fictili, dum stetit, sacrificabat. Multas virtutes, paupertas honesta comites habet. Iusta fuit in Aristide: benigna in Phocione: strenua in Epaminonda: sapiens in Socrate: diserta in Homero. Sed hæc missa faciamus.

Tertium vitium est, vbi nō paupertatis tantum & parsimoniæ homines pudet: sed etiā conditionis ac ordinis sui nonnunquam. Piget aratorem eum esse, qui est; mercatorem suę mercaturæ poenitet; eodemq. modo alios. Inde q. euenit, vt nemo pro suo ordine & conditione viuat: nemo se suo metiatur modulo. Homo rusticanus in victu, amictu, familia, iumento, vult esse par & similis urbano: vrbanus, equiti: eques, Patritio & Senatori: Senator, Duci ac Principi: Duces & Principes, Regibus, aut si quid maius esse potest. Sic nemo intra suos cōtinet se limites. Sacerdotibus detracta byssus sua & bistinctus hyacinthus: aurū & gemmæ suæ altaribus: Regibus sua purpura, agasōnibus etiā communicata. Ita homines tanquā altaria, & similitudinem templi, sine omni decore & verecundia, incedere videas; personatos putres, ne dicam scurras. Mihi mehercule nihil magis ridiculum videtur, quàm cū regio vestitu, regis

regis familiam, Regem antecedere videam; ita ut nihil sit, quod regem à suis distinguat; sæpéq. homines aberrare contingat, ut illos pro regibus honorent & saluent. Apud Persas quidem vel in sella regia consedisse capitale fuit. Rarus quondã apud nos vsus vini fuit, idque statim temporibus, & inter paucos, magno fructu & emolumento vitæ longæ & sanæ mentis; nunc vulgatissimus, qui ad caulas & stabula vsque peruenit. Ita erectum est magnificum temulentiaë trophæum: opes exhaustæ. Scena non cohærebit, si vna persona in alterius munus & ordinem inuadat; & vita communis cohærebit? Non equidem puto.

Quartum malum, maliq. causa, aliena pro suis venditare, atq. se corniculæ more cū alienis plumis ostentare. Nam hæc ipsa purpura, & pretiosa vestis, lanæ sunt ouiu: & hoc ipsum Carmesinum ac sericum, bombicis opus est: hæ ipsæ pelles, luporum, vulpium, tigrum, pantherarum, ac reliquarum siluestrium ferarum, indumenta sunt. Vnde illud Epicteti: Nulla aliena præstantia efferaris animo. Si equus semet iactans diceret, sum pulcher, ferendum esset: tu verò cū insolenter gloriaris, te pulchrum equum habere, scito te bo-

no equo superbire. Quid igitur est tuum? vsus rerum. Nos dum beluarum ornamenta confectamur, humana amifimus. Neque verò illa argumentationis ratio placet, apud Xenophontem Socrati: Mea vestis est pretiosior, quàm tua: igitur ego sum melior quàm tu. aut illa: Generosior meus equus, quàm tuus: ego te igitur generosior. Quanto melius & verius sic: Ergo mea vestis melior est quàm tua, eodem modo de equo.

Quintum vitium est, vbi περισσὰ τοῖς ἀναγκαίοις anteferuntur, hoc est, superflua iis, quæ ad vitæ vsus sunt necessaria. Vestem quis vnde compareret, non habet: de epulo tamen aut largitione aliqua cogitat. Gaudet alicubi Socrates, cùm in forum venisset, aliaque alios coëmentes videret, se tot rebus opus non habere. Multa acutè dicere solebat noster MIELECIVS, Palatinus quondam Podoliæ: hic inter cætera suos monebat, vt non omnia illa quibus opus habere viderentur, sibi compararent; sed sola ea, sine quibus esse non possent. Fit enim plerunque, vt dum in ea quæ superflua sunt, facultates profundimus; ad ea quæ nobis necessaria sunt, non sufficiant. Et superflua quidem sunt infinita: necessariorum autem est certus modus.

Sextus

Sextus gradus præcipitii est, vbi ad opinionem, non ad naturam viuitur. Venter tuus est satur, & hospites: lateri benè, tergo benè, iumento benè. Quid igitur vis? oculi non saturi: aures non plenæ, quid foris dicant, quid sentiant, quid de conuiuio opinentur, quàm magnificè sint accepti. Abi igitur, & suspende te. Atqui si ad naturam viuus, nunquam eris pauper: Si ad opinionem, nunquam eris diues, sed ne satur quidem. Refertus ieiunabis: ebrius sities. Personata, & quæ magis visum quàm gustum delectent, obsonia, laudavi nunquam. Venter enim, vt auribus, ita & oculis caret.

Septimum illud est malum, immoderatæ dotes, quarum spe multi amittunt sua, familiæ sumtu exhauriuntur: omnis deinde muliebris luxus. Creuerant satis ante secundum bellum Punicum populi Ro: opes: in Hispaniam vsque protulerat vires suas; Scipionem, qui tum ibi bella gerebat, charissimum habuit: cùm tamen is, elocandæ filia virginis adultæ causa, se ex Hispania reuocari à Senatu petiisset, Senatusq. patris sibi partes desumisset, cōsilio vxoris ac propinquorum Scipionis, dote constituta, summā eius quadraginta millia æris sola, hoc est, quadringentos ferè taleros,

ex ærario erogauit, ac puellā nuptui dedit. Tatia Cæsonis filia, maximam dotem ad virum decem millia æris attulerat: hoc est, centū nostros taleros. & Alegalia, quia cū quingentis millibus æris, hoc est, quinq. millibus huiusmodi talerorū, mariti domum intrauit, dotata cognomen inuenerat. Nunc decem millia dotis priuato homini parum est, quæ quondam Reginarum dos fuerat. Nota est illa lex Oppiana, pro qua mirum in modum certat apud Liuium Cato; qui in medio ardore Punici belli legem tulerat, ne qua mulier plus semiuncia auri haberet, neuē vestimento versicolori vteretur. Massiliensium quoque frugalitatem Strabo celebrat, quòd apud eos mulierum dos maxima centum aureos nō excederet, vestimenta quinque aureos. Genuensis mulier, si quid præter sumtuariam legem fecerit, hoc est, gemma aliqua pretiosa, auro aut serico vsa fuerit, quod apud illos in communi opere est; maritus centenis aureis mulctatur, quos ipse ex dote detrahit: hacque ratione omnis mundities & ornatus apud eas conseruatur, sumtu & luxu excluso. At nos vix non ex Aethiopia vsque.

Octaua est causa mali, externus miles, vel domesticus sumtuosus. Habent siquidem hoc viti-

um ex-

um externæ copiæ, quòd primo domesticorum animos eneruant, ac negligentiores faciunt: deinde ditissimam etiam Rempub. exhauriunt. Populus Romanus vix post trecentos annos suo militi stipendia numeravit; externo, præter socios, an aliquando fuerit usus, non ita facile exemplum occurrit, nisi fortè insanis illis & fatalibus ciuilibus bellis, posterioribusque temporibus. Nostri item homines, nobis primùm adolecentibus, alieno milite uti ceperunt, vel propter disciplinam remissam, vel propter externos reges. Dimidia virtus ciuium perit, accersito externo milite. Sed ne illud quidem minus malum, ubi domestico militi, nunquam satis fit, non stipendio, non donatiuo, non præda, non rapina: sumtus maximi, plusquàm pacis, deliciæ superfluæ, quæ militem effoeminatum reddere, ærarium verò exhaurire solent. Scipio, ubi Numantiam, à multis imperatoribus nequicquam oppugnatam, obsessurus in castra venisset, multamque & licentiam, & superstitionem, & delicias deprehendisset; nigro circumdatus sago circuiuit, lugere se exercitus turpitudinem dicēs, vatesq. omnes, & ariolos, & lixas, & lenones statim eiecit, ac vasa omnia, præter ollam & veruculum, & calicem

licem fictilem, amandari iussit: argenteum quoque poculum, non maius duabus libris habere volentibus, ægrè permisit; lauari autem prohibuit: edixit quoque, ut stantes crudum pranderent obsonium, cœnarent autem discumbentes, panem vel pultem simpliciter, & carnem tostam aut elixam. Indeque Numantini, cum toties victricem suam fortunam mutatam mirarentur, quidam respondisse fertur: Pecora Romanorum etiam nunc eadem esse, sed mutatum pastorem.

Nonum vitiū illud est, ex quo hæc mala nascuntur; quando exotica quærentur omnia, domesticum & patrium placet nihil: non victus, non vestis, non seruus, non ensis, non equus. Mercator extremos oportet ut currat ad Indos, dum tergo & palato ciuium satis faciat. Plura ex pharmacopoliis quàm ex macello in mensis apponuntur; interdum ea, quæ neque conuiuia neque conuiuator nominare possit, sæpiusque ad Plinium & Dioscoridem, Athenæum item recurrere oportet, antequam cœna intelligatur: quam ad rem docto etiam interprete opus est. Equi ex Arabia usque adducti, alimenta non norunt: noua rerum satione opus est, quam tellus, ut ignotam, non accipit. Neque pudet aliena pro suis venditare, idque

idque sine omni iudicio & delectu plerunq. Nam
quæ apud eas nationes seruorum aliquando sunt
alimenta ; apud istos, eo solùm nomine, quod ex-
terna sunt, pro secundis mensis bellariisq. appo-
nuntur, & habentur. Neque item mihi placet il-
lud quorundam Emblema : Pingi quasdam gen-
tes nudas, cum rudi panno, ex quo quiuis vestitus
esse possit. Quod etsi illud significare posset,
quemuis Aristippo colorem conuenire, quod &
ipsum non valdè laudabile est ; tamen & nudū
pingi paupertatis signum est ; & indigestum pan-
num gerere, inconstantia & seruitutis. Laudan-
dus est igitur populus Romanus, quòd externis
rebus in sola scena vsus sit : in cæteris, domesticis
contentus.

Decimum illud est, & magis exitiosum, vbi non
tantum res, sed & luxus ac profusiones peregrī-
narum gentium accersuntur : idque non vnus
tantum & alterius, sed omnium simul ; idque sine
modo, nullo aut publico aut priuato commodo,
atque aliquid etiam de suo additur. Ad nos qui-
dem, quid Italicum, quid Gallicum apportatum
non est ? Germanicum, & Britannicum, Vngari-
cum, & Moldauicum, eodem modo, & quod do-
lendum est, fortè & Byzantina non pauca. Ia-

D

Etant

stant & ostentant alię gentes & nationes aurum,
 argentum, ebur, lectos, vestes, totamque supel-
 lectilem pretiosam: mensas & epulas alię: aleam,
 Bacchum alię: amores sumptuosos, vnguenta, &
 musicam nonnullę: multę vmbratiles pugnas,
 & certamina scenica; Nos simul hęc omnia.
 Neq. sufficiebat alienū luxum ad nos transtulisse,
 nisi aliquem nostrum addidissemus. Est autem
 ille, qui in alendis non necessariis corporibus fi-
 tus est: quem expresit illud vetus prouerbi-
 um σώματα πολλά γέφειν. Computat Herodotus, in
 vnus hominis superflui annum victum tantum
 insumi, ac si trecentos, & quinquaginta, & ali-
 quot homines vno die alas. Tot enim dies anni
 sunt. Fabricium quidem Licinium continentię
 suę beneficio, sine pecunia perdiuitem fuisse, ac
 sine vsu familię abundę commendatum, testan-
 tur veteres. Cato verò superior, tribus solis ser-
 uis comitatus Hispaniam rexit, qui, vt ipse scribit,
 pellibus hoedinis pro stragulis vti solebat, eodem
 cibo & vino, quo nautę, contentus. Posterior au-
 tem Cato, non plures quàm duodecim seruos, de-
 licata iam & luxu soluta Roma, totis illis bellis ci-
 uilibus circumduxit. seruos dico, non illos do-
 minorum dominos. Et ante hos Manius Curius,
 qui ter

qui ter triumphum vna porta egit, duos solos in castris calones habuit. Ita ille vir, de Sabinis, de-
que Samnitibus, de-que Pyrrho triumphator, pau-
ciores seruos habuit, quàm triumphos. Nos non
familiam, sed cohortes in media pace & quiete
ducimus, & plerunque pretiosius vestitos, quàm
nos ipsos. Siue ad Philosophum, siue (vt leuif-
simè dicam) ad vxorem veniendum sit, magna
comitante caterua progredimur. Quæ res, etsi
vbique odiosa, tamen in Repub. libera minus fe-
renda est. Nam greges isti, seruitutis cuiusdam
insigne sunt, quasi aut ipse metuas, aut metui velis.
Quid enim libertati magis repugnat, quàm alie-
num armatum sufferre, illi de via decedere, pri-
mum locum dare, fulmina bombardica, sine to-
nitru metuere? Potentem, inquit, aduersarium
habeo. Atqui hæc vox non est Reipub. liberæ,
pugnat enim potentia cum libertate. Quàm tri-
stis est Tullii querela, se inter armatos sententi-
am dicere? Quales comitatus tum primùm Ro-
mani habere coeperunt, vbi perierunt. Nam &
fasces, & secures magistratui præferri, aliquan-
do subtristius est; quid priuato homini? Rum-
patur generosum pectus oportet, vbi cernit,
quod magistratui non licet, cuius licere. Qui

liber est, solus, vel cum paucis incedit, (quod sæpè diximus) timet neminem. Nam de iumentis quid dicam? Mitto illorum multitudinem: vnam mulierculam, cum qua vel robustior musca auolaret, trinis bigis vehimus, in quibus sex egregii milites pro patria fortiter pugnare possent. Apud populum Romanum aliquando lege cautum fuit, ne mulieres iuncto vehiculo, in vrbe oppido uē, aut propius mille passus, nisi sacrorum causa, uerherentur. Pretium quidem equorum intolerabile est. Quid enim magis esse potest hominis stulti ac temerarii, sibi quē à Deo datis bonis abutentis; quàm iumentum, quod eodem die extinguī potest, mille aureis comparare? Quod si eam Rempu. diu stare non posse, dicebat Cato, in qua piscis sit carior boue: quid de ea dices, ubi caput equi pluris censetur, quàm equitis? Hoc certè est comparari iumentis insipientibus.

Vndecimum malum est, si non ex eo, quod habent, sed ex eo quod aliquando habituri sunt, ciues viuere assuescant. Hoc autem multis modis fit: Primùm, si multorū qui sequuntur annorum, priusquàm oriantur fructus absument: cui vitio egregiè inferuire solet illa insidiosa, tam auarorū quàm prodigorum hirudo & administra, quam

Itali

Itali Arendam vocant: deinde, vbi venturæ hæreditates, priusquàm emergant, profunduntur: postea speratæ dotes: vltimò futuræ dignitatum & sacerdotiorum spes. & ita speratis rebus viuitur. Homo parcus & frugalis ex conditis viuit: præsentibus gaudet, ac fortuitis temporibus reseruat: futura expectat: colligit tanquam semper victurus; dispensat tanquam cras moriturus.

Duodecimum malum est illud, dum ciues non ex rebus ac facultatibus, sed pro rebus & fortunis suis viuunt: hoc est, non amplius fructibus & prouentibus suis contenti sunt; sed ad extremum res ipsas, & fortunas, vnà cum ossibus & cineribus maiorum suorum vendunt, vel oppignorant, ne quid aut suæ, aut maiorum suorum memoriæ ad posteritatem extet. Desperatorum ac deploratorum hoc hominum est. Nam vt illi, qui fame enecantur, vltimò consumtis omnibus carnes suas, tanquam in rabiem versi, absumunt; ita isti consumtis fructibus, fundos ipsos deuorant. Infauusta proles, quæ, quod ipsi ad vsum tantum concreditum est, perpetuò abligurit: impia in maiores, crudelis in posteros, exitiosa in seipsam. Dignissimi, è quorum dextera, ab agnatis & cognatis annulus cum signis, & imaginibus maio-

rum suorum detrahatur. Quod quondam Scipioni, superioris Africani filio ignauo propinquos fecisse, qui ei annulum, in quo caput Africani sculptum erat, è manu detraxerunt, legimus. Indignum hominem inertem nobilis familia iudicauit, qui vultum patris sui in prodiga & timida manu haberet. Nunquam hunc veneranda illa vetustas admisisset, ad sua charistia : quorum illa inuitatio :

Innocui veniant : procul hinc procul impius esto

Enter.

Tredecimum, vbi ciues rebus suis consumtis, aliena confectantur. Quid rides? M. Quasi verò non videas? In promptu causa est. video iam rem ad extrema deduci. Perge igitur.

QVAE. Quartadecima causa, si iis morbis nullum remedium adhibeatur : si ægri tam graui morbo laborantes non curentur, sed suæ voluntati satisfacere permittantur. Tritum est illud populi Romani prouerbium: Ad agnatos & cognatos referri, quod morem & disciplinam gentis illius designabat. Vbi enim primò quis suis fortunis abuti cœpit, vbi profusiùs illa dispensare; hic cum suis facultatibus in curam agnatorum & cognatorum à magistratu tradebatur, dum vitæ suæ ratio-

rationem inueniret. Quod si his carebat, publicè illi tutor & curator adhibebatur, qui tantisper eum resque eius curaret, dum ad se rediret. Notæ sunt hac de re Imperatorum leges: verbis multis opus non est. Carent his remediis ætas, & tempora nostra.

Vltimum vitium, vbi authores, adiutores, & perfectores eius profusionis, non modò non puniuntur, sed etiam ditescunt, legitimorumq. dominorum possessiones, ad non legitimos transferunt. Multæ hoc in loco administratorum sunt species, dum alii noua genera voluptatum ac deliciarum, alii monstrorum & vanitatum, alii dappum & temulentia comminiscuntur: sed nulli peiores, quàm illi, qui præsentem pecuniâ illis quærunt, aut ipsi suppeditant, modò & ipsi ditescant, & lautis patrimoniis ac veteribus facultatibus alios exuant. Idque nonnunquam ipsi cognati & agnati faciunt, genus hominum cruce dignissimum. Quid enim est insano gladiû dare, aut furentem soluere? Huc referuntur illæ exitiosæ arrendæ: vsuræ intolerabiles: miserorû iuuenû tormenta & cruces: monstrosæ obligationes. Vnde iurium inuersiones: binæ & ternæ eiusdem rei venditiones. Quæ omnia, quo tu meliore nomine nisi

ne, nisi quandam ἀλλοφάγαν appelles, vbi homo hominem deuorat, nec artem aliam nouit, quàm alios absorbere, eorumque fortunis abuti.

Atque hæc quidem vitia sunt, quibus Resp. tam priuatim quàm publicè exhauriuntur, in grauemque & periculofam phtifin incidunt. Nam & in tabe hoc idem euenit, vt primùm membra quædam magis præcipua arefcant, ac vlcere conficiantur, postea reliquum corpus consumatur; indeque phtifin generari medici docent. Ob quæ eadem vitia, nostram Rempub. eò quò quereris deductam puto, nisi tu fortè aliquid aliud sentias.

M. Ego verò non modò nihil aliud sentio, sed illud etiam addo, non hanc solùm Rempub. quæ ne tu quidem ditissimam dicis, sed locupletissimum etiam regnum his talibus vitiis exhauriri oportere: longeque aliud sentio nunc, quàm nuper sensi, Rempub. hanc scilicet inopem esse, cum satis diues esse videatur, quòd hætenus non sit tantis sumtibus exhausta, contraque tot ac tantos hostes se quotidie tueatur, quodue hac ipsa phtifi iam olim consumpta non sit. Quibus enim aliis artibus res periit Romana, quàm iis largitionum ac immensarum profusionum, & quod alieno ære pressi quidam, Repub. salua, se saluos esse

non

non posse, vt ipse testatur Cæsar, existimarunt? Rectè nosti, ob quam causam Curio tribunus pleb. & alii Cæsarem secuti sint. Aurea illa apud Liuium est Catonis oratio: Sæpenumero, inquit, audistis, diuersis duobus vitiis auaritia & luxuria ciuitatem laborare, quæ pestes omnia magna imperia euerterunt.

Quid igitur restat, vt agamus? M. Res ipsa indicat. Quid enim aliud sequitur, quàm vt vbi morbos exposueris, remedia eorum afferas? Q. Atqui inueteratus morbus est, curari difficile potest. M. Tentandum tamen aliquid est; morbus hic inueteratus est, non tamen desperatus. Q. Ego quidem apud nos, nullum remedium efficacius aliud esse puto, in tam laxo & latè fuso populo, quàm vt ipse spontè cognoscat, quàm stultè, quàm ineptè, quàm ridiculè hæc faciat: deinde quantum aut infamiæ, aut dedecoris, aut incommodorum, aut exitii ea res tam priuatim quàm publicè ferat; vt cùm pro laude infamiam, pro commendatione ignominiã, pro authoritate risum, se consequi cognouerit, à re vanissima aliquando absteineat, eamque oderit perpetuò. M. Hoc igitur, obsecro, si potes, & quantum po-

E

tes ex-

Ezech:
46.

tes explica. Q. Res quidem per se suaque sponte clara est: tamen si ita placet, quid ea profusio mali, tam priuatim, quàm publicè, vt diximus, afferat, paucis expendamus. Publica quidem bona, si distrahantur, quantum in ea re insit incommodi, non tam Plato aut Aristoteles, aut aliquis ex veteribus, quàm Deus ipse docuit. Cuius lex apud Ezechielem illa est: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis; hæreditas illius, filiorum suorum erit, possidebunt eam hæreditariè. Si autem dederit legatum de hæreditate sua, vni seruorum suorum; erit illius vsque ad annum remissionis, & reuertetur ad principem: hæreditas autem eius, filiis eius erit, & non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiam, & de possessione eorum, sed de possessione sua hæreditatem filiis suis dabit; vt non dispergatur populus meus, vnusquisque à possessione sua. Dispensationem regionum bonorum, quæ tum hereditaria fuerunt, lex ista docet, cuius sensus hic est: Si rex aliquot habuerit filios, & ex his vni dederit donum; ferent æquo animo alii: donum erit eius, & posteritatis suæ. Si autem dederit alicui, vel ex militibus, vel ex familiaribus suis; fruetur liberalitate regis, sed ad annum quinquagesimum;

mum, qui Iubileus vocabatur, tantum: quo anno, alienata, ex vnaquaque tribu & familia, ad dominos suos redire oportebat; ne tribus & familiae exhaurirentur, aut inter sese cōfunderētur. Et legis quidem sensus hic est. Causa autem legis illa, ut non accipiat princeps de hæreditate populi per violentiam, & de possessione eorum: hoc est: non exhauriat rex facultates suas; ne vbi defuerint, alienas sequi opus habeat. Quod quidem multis modis (durum enim onus necessitas est regni, eiusque sumtus) esse poterit: vel per violentiam, qui solus modus hîc ponitur, quomodo Achab inuasit vineam iusti Naboth: vel per necessitudines & affinitates, cum externis regibus, externaſque mercaturas; quod de Iosaphat legimus: vel per auaras œconomias: vel per iuris proditionem, causarumque venditionem: vel per submissarios homines, priuatorum hominum fortunis insidiantes, ac ventis aurum captantes; quarum rerum sunt plura, quàm velimus exempla. adde his legum, religionumque, ac priuilegiorum inuersiones: portoria atque vectigalia: frequentes census & tributa: calumnias, ac desertas & caducas hæreditates. Quod si aliquid horum rex non faciet, tum illud, quod omnium deterri-

mum est, consequi solet; vt, vbi omnia ex multitu-
 dinis manu spectare cœperit, pro rege ac magi-
 stratu assentator populi (quod de Pericle legi-
 mus) factus, omnia libidini & cupiditati eorum
 concedat: cum illisq̃ue nunc de religione, nunc
 de rebus sacris, nunc de licentia, nunc de magi-
 stratibus ac publicis honoribus licitetur; modò
 habeat vnde se, vitamq̃; suam tueri possit: qua pe-
 ste nulla nocentior, nulla exitiosior rebuspub.
 esse potest. Satisné idoneæ & sufficientes istæ
 causæ ad perdendam validissimam rempub. tibi
 videntur? M. Plus quàm vellem efficaces sunt.
 Illud tamen metuo, ne pro frugali tenacem re-
 gem facias: magnificentia enim regum est pro-
 pria; & ne illi parti iusticiæ, quam philosophi di-
 stributiuam vocant, iniuriam facias. Q. Ne
 metuas: quantò plura habebit, tantò maiora &
 inter plures largiri poterit: de ipsis possessionibus
 & facultatibus agimus, non de fructibus faculta-
 tum. Illas teneat, hos largiatur: quanquam & in
 hoc genere quid excellens cuiusuis virtus & me-
 rita exposcant, videndum erit. M. Quoniam i-
 gitur de illis malis & incommotis, quæ rempu.
 sequuntur, dixisti, dic de his quæ priuatos sequi
 solent. Q. Infinita sunt, sed ex his pauca seli-
 gamus.

gamus. Primum igitur illud est, & quod vel solum ad deterrendos istos sufficere deberet; quod id, quod volunt, non consequuntur: imò verò contraria omnia. Quatuor autem sunt præcipua, quæ sibi in hac sua profusione proponunt, sibiq; comparare volunt, à quibus tamen longissimè absunt. Primum, ut sibi hac ratione, quandam authoritatem & admirationem concilient: maiores ac augustiores videantur: fidemque sibi faciant. A quo quantum absint, illa in omnibus linguis infamia nomina, quibus hæc ingenia notari solent, abundè testari possunt. Græci ἀσώτους, hoc est, homines perditos, ἀκολάτους, id est, effrenes, & eos qui castigari nequeunt, vocant. Latini perditos, profusos, profligatos, desperatos, dissolutos, ne deteriora dicam nebulones, lurcones, ventres, manducones, bibones, heluones, decoctores, euerfores, conturbatores macellorum, voragines patrimoniorum, & aliis infamibus nominibus appellant. Miserat quondam Dionysius Lysandri filia, vestem nimis sumtuosam; qua ne vteretur prohibuit pater, adiuncta illa causa: Turpè est, inquit, in luxuria esse conspicuum. Indeque evenit, ut neque testamentum, neque liberos, neque magistratum, neque depositum huic generi

hominum, quisquam credere velit; sed fabula & exemplum ciuitati ac scenæ sint. Non his neque talibus artibus, veteres sibi honorem & dignitatem comparabant. non Metellus: cuius administratæ prouinciæ tabulas, pop. Rom. non aspexit: non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ prouinciæ, legenda sibi reputans. non superior Africanus: ad cuius dextram osculandâ piratæ inter se conspirârunt: quos cùm ille fugisset, dixisse feruntur: Non vitæ eius hostes, sed virtutis admiratores venisse, conspectum & congressum tanti viri, quasi cæleste aliquid beneficium expetentes. non Cato, magnus ille parsimoniæ & frugalitatis assertor: quē, cùm in carcerem duceretur, vniuersus Senatus sed qui non dubitauit: quo eodem præsentē, pop. Rom. nescio quid impudicum in theatro aspicere erubuit: confessus, plus se maiestati illius tribuere, quàm sibi ipsis vniuersis. Quibus conuiuiis, quibus opibus, imperiis, triumphis, hoc datum est; quod huic viro exigui patrimonii, vna paterni generis imagine claro, minimèque blandæ frontis tributum est? Deinde illud affectant, vt liberales, munifici, ac si fieri possit magnifici videantur. Consequuntur autem illa, vt à Latinis qui-

ni
g
li
bu
qu
qu
tet
aut
nen
in h
det
om
tes
ben
feru
esse
mul
gni
ere:
ca a
liter
eloc
num
afflic
ca, t

nis quidem homines nihili, vappæ, à suis autem golotæ & odardi appellentur. Nam veræ liberalitatis ac magnificentia illæ leges sunt; vt det quibus oportet, & quod oportet, & vnde oportet, & quantum oportet, & quando oportet. Det, inquam, non accipiat: non modò vnde non oportet, sed ne vnde oportet quidem aliquando; det autem pro facultatibus. Liberalem enim actionem, non in multitudine eorum quæ dantur, sed in habitu dantis consistere dicebat Aristoteles; vt det vtrò ac libens, cum voluptate etiam, ac sine omni dolore. Liberalitatis enim duos illos fontes esse nouimus, verum iudicium, & honestam beneuolentiam. Quarum legum cum isti nullam feruent; ideò liberales nullo modo nec dici, nec esse possunt. Et vt liberalitatis hæ leges sunt; ita munera illa, quæ Aristoteles, Seneca, & alii magni enumerant: templa diuûm ac heroum extruere: donaria item offerre ac suspendere: publica ædificia erigere: quæque ad rempub. liberaliter faciunt, captos redimere: amicorum filias elocare: reipub. pace & bello opem ferre: monumenta familiæ excitare: obæratos liberare: afflictis & egentibus opitulari: gymnasia publica, tam rei militaris, quàm bonarum literarum, consti-

constituere : magna ingenia domi ac foris alere :
legatos magnificè accipere : artes sumtuosas
subleuare. Isti autem rebus amissis, ne fornacem
quidem collapsam erigere possunt, aut fores
effractas restituere. Hos igitur tu, liberales,
munificos, magnificos, appellabis; qui non
modò liberales non sunt, sed nullis minus licet,
etiamsi velint, liberales esse, quàm illis? Vbi enim
in res non necessarias & superfluas omnia
profuderint; in liberalitatem quid conferant,
reliquum nihil habent, nihilque minus facere
possunt, quàm quod vellent. Nam frugi, tenaciq.
homini, quodocunq; volet, liberalem esse licet;
prodigo non item. Amicitias deinde hoc genere
beneficiorum paraturos se putant, certas & fidas
clientelas, fortes propugnatores, parasitos nimirum,
assentatores, comedones, barathra & voragines.
Atqui euenit nonnunquam, vt nullos mordaciores
obtrectatores habeant, vbi ipsos deuorârint,
& ad alios dominos se transtulerint, apud quos
istorum reprehensione cibum emunt. Parua est obligatio
mensæ: simul cum cibo & potu deperit: dapibusque
consumtis frigescit. Ideò deberi sibi plerunque putant
aliqui, quod earum ineptiarum spectatores fuerint: maledi-
cunt

cunt quandoque alii, quòd nonnunquam plus,
quàm par est comederint aut biberint, aliquan-
do tempora sua necessaria & occasiones, sibi ef-
fluxisse queruntur. His scilicet talibus amicitia-
fœderibus, illa ipsa notissima amicorù paria con-
glutinata fuerant: Orestis inquam & Piladis:
Thesei & Pirrithoi: Damonis & Pythiæ: & vt hæc
fabulosa mittam, apud Hebræos, Daudis & Io-
nathæ, apud Romanos Lælii & Scipionis. Læli-
us quidem de sua cum Scipione coniunctione e-
iusq. causis, ita: Quid enim Africanus indigebat
mei? Minimè herculè: at ne ego quidem illius,
Sed ego admiratione quadam virtutis eius; ille
vicissim opinione fortasse nonnulla, quã de meis
moribus habebat, me dilexit. Auxit beneuolen-
tiam consuetudo. Sed quanquam vtilitates mul-
tæ & magnæ consecutæ sunt, non sunt tamen ab
earum spe, causæ diligendi profectæ. Prata, & ar-
ua, & pecudû greges diliguntur isto modo, quòd
fructus ex eis capiuntur; hominum charitas & a-
micitia gratuita est. Non mensis igitur compa-
rantur amici, aut profusione; sed virtute, prudē-
tia, humanitate, obsequio, studio & opera, com-
munibus præsiidiis ac clientelis quærentur: nam
hæc & diutius durant, & magis profunt. Nun-
quam

quam enim illæ ineptæ mentæ, infaniq. apparatus, tantum amicorum parare possunt, quantum inimicitiarum pariunt iniuriæ, rapinæ, pecuniæ retentæ, eorum apud quos isti quærunt. Nam in conuiuio si quid est, illud est, vt sit sanum, benè coctum, bono sermone conditum; cætera pompæ potius & ostentationis, quæ omnibus inuisa & molesta est, quàm vsus sunt humani. Caput autem totius munificentiae, illud est: Melius & facilius esse, non accipere, quàm dare. Et illud: Videndū esse, vt ea liberalitate vtamur, quæ profit amicis, noceat nemini. Pecuniarum enim translatio à iustis dominis ad alienos, non debet liberalis videri. Nihil enim liberale, quod non sit idem iustum. Quis sumtus, ac profusio est tanta, quæ cum illa humanitate ac moderatione Scipionis, conferri possit? ad quem, quartum & vigesimum annum agentem, cū inter reliquam prædam, eximiæ formæ virgo ætatis adultæ adducta fuisset, illeque & iuuenis, & cœlebs, & victor comperisset, illam illustri inter Celtiberos loco natam, nobilissimoque eius gentis Indibili desponsam; accersitis parentibus & sponso, inuiolatam tradidit; aurum quoque, quod pro redemptione puellæ, allatum erat, summæ dotis adiecit.

Qua

Qua continentia & munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis cōciliando, meritis eius debitam gratiam retulit. Aut cum illa Fabii vera & sincera liberalitate, quæ munificētia comparari potest? cui cum captiuos ab Annibale, interposita pactione nummorū, recepisset, iiq̃ue à Senatu non præstarentur; misso in urbem filio, fundum quem vnicum possidebat, vendidit, eiusq̃ue pretium Annibali protinus numerauit. Aut cum illa itidem in hostem pietate, qui Annonis ducis Carthagiensium, Olbia oppido capto, in quo ille fortissimè dimicans occiderat, corpus è tabernaculo suo, amplo funere extulit. Hæc animos, hæc corda eripiunt.

Diuites ad extremum apparere volunt, quod quidem minimè ex omnibus consequuntur. Ut enim hominibus locupletibus, peierantibus etiam, nemo crediteos egere, aut diuites non esse; ita istis, etsi millies iurent, se abundare atque diuites esse, quos quoduis prandium egentiores facit, nemo credit, cū præsertim ipsimet creditores, mensæ illorum assideant. Ita q̃ue non modò id, quod volunt, non consequuntur, sed insuper, vt diximus, miseri & infames euadunt. Quæ cū ita sint, quis sapiens aut cordatus eam mercaturam

ram exercere velit, quam nullum quidem lucrum,
 iacturæ autem & naufragia perpetua sequantur?
 Et magna quidem ista sunt, homini hæc rectè a-
 pud se expendenti; sed illa longè maiora, quòd
 hac sola inani, fucata, falsaque laude, vel in-
 famia potius, vt diximus, ingenia magna, & ad
 res sublimes nata, contenta, reliqua ornamenta
 omnia, contemnunt: ornamenta, inquam, mili-
 tiæ, fori, curiæ, doctrinæ, ad quæ consequenda
 nati, suscepti, & instituti, erant: coci, cætarii,
 factores, pro ciuibus, pro patriciis facti, quorum
 palatum subtilius sapit quàm cor. At quantò il-
 lustriora & maiora illa præ istis? Quis igitur non
 iure talem deploret conditionem? aut quæ ma-
 ior prodigalitas hac ipsa, non tam fortunarum
 quàm ingeniorum? Neque tamen hîc finem in-
 uenit malum. Nam non modò nulla ornamenta
 his artibus acquirunt, verùm etiam, quæ vel à
 natura, vel ab industria consecuti fuerunt, peni-
 tus perdunt ac extinguunt: corporis primū bona,
 dum per intemperantiam, & creditorum molesti-
 as, nunc arthretici, nunc ischiadici, nunc paraly-
 tici, nunc insani & amentes euadunt, trunci &
 stipites, imò fuci inutiles: qui eorum bona, qui
 aliquid opis reipu. afferre possent, profligata de-
 uorant

uorant impudentia : quibus anima pro sale tantum data esse videtur : & qui ab onere corporis, tanquam equites ab equo in luto pressi, sani & vi-
gentes, inutiles iacent. Animi deinde eodem modo bona amittunt : mitto illa minora, sensuum perspicaciam, memoriam, acumen, solertiam, literas, si quas consecuti sunt ; hæc maiora accipio, pietatem erga Deum, in patriam, maiores, posteritatem suam ; quam tanquam stupidi homines ne aspiciunt quidem, & cui nihil suum reddunt : prudentiam, item animi magnitudinem, temperantiam, iustitiam, fidem, sinceritatem, veritatem ; nam mendacissimi sint oportet. Indeque duo apud Persas censebantur esse turpissima, vt docet Herodotus, τὸ ψεύδεσθαι καὶ τὸ ὀφείλαρ χρεός : hoc est, mentiri, & debere : vt sit posterius hoc prioris illius causa ; quod impossibile esse videatur, eum non mentiri, qui plurima debet. Quibus ornamentis amissis, quid restet hominis, ego non video. Consequuntur deinceps eosdem illa mala, insueta paupertas, dura mendicitas, improba seruitus (seruiendum enim est, plerunque illis, qui tibi aliquando seruiebant) inhumanus creditor, obsessæ fores, matutina & vespertina custodia, importuni serui, graue iugum, & tabes crescen-

tis in dies foenoris, infamiæ, in ius quotidianæ vocationes, per tribunalia cursitationes: hinc toedium; inde, vbi leuamen mali quæritur, desperatio, quam sequuntur fraudes, doli, technæ, insidiæ, imposturæ, mille artes, fanda & nefanda sacrilegia, templorum direptiones, rapinæ, peculatus, viarum obsidiones, tumultus, seditiones, cum hostibus clandestina consilia, proditioes, nundinationes, transfugia. Docuerunt hæc abundè, tria, quasi vno tēpore, apud nos interregna. Quæ causa malorū fuerit, quò res deducta fuisset, nisi omnipotentis dextera adfuisset, vidimus omnes. Concussimus orbem nostra profusione: &, quæ inde nata est, indigētia. Sed hæc missa faciamus. Consequuntur deinde illa iudicia, quæstiones, proscriptiones, exilia, vincula, infames mortes, diminutiones capitum, tam singulorum quàm familiarum, ad extremum illa sacræ scripturæ: Fiunt filii eorum orphani, vxores eorum viduæ: nutantes transferuntur filii eorum, & mendicant, & eiiciuntur de habitationibus suis: foenerator scrutatur omnem substantiam eorū, & diripiunt alieni labores eorū: non est illis adiutor, nec qui misereatur pupillis eorum. Ferunt Augustum relata ad se magnitudine æris alieni, quā quidam eques

eques Romanus dum vixit, excedentem ducen-
 ties HS celauerat, culcitram eius cubicularem
 in auctione emi sibi iussisse; et præceptum mi-
 rantibus, hanc rationem reddidisse: habendâ esse
 ad somnum culcitram, in qua ille, cùm tantum
 deberet, dormire potuisset. Satisné idoneæ tibi
 videntur istæ causæ, quæ ab hoc infano morbo
 hominem sanum auocare possint, modumq. huic
 libidini statuere? M. Satis equidem. Q. Hæc q.
 igitur illa causa est, cur in omnibus rectè ordina-
 tis Rebusp. huic vitio tantum occurrebatur sem-
 per, quo nihil exitiosius aut publicè aut priuatim
 esse potest. Notum est studium & diligentia in
 hoc genere Laconum, apud quos vna veste sim-
 plici annua ciuem vestiri oportuit: ex quibus nul-
 li focus priuatus, non mensa fuit: omnes publi-
 co victu in syfiriis contenti, siue illi Reges, siue se-
 natores, siue quicunq. alii fuere: quibus balnea
 nulla, vnguenta nulla, obsonia propemodum, præ-
 ter ius atrum & carnis aliquid, nulla: theatra, co-
 mœdias, & tragœdias non spectabant; vt neque
 seriò neq. ioco audirent quid impudicum, aut le-
 gibus aduersum: sed ne cum peregrinis quidem
 consuetudo multa; exoticum & peregrinum pla-
 nè nihil: dotes nullæ; cuius rei præclaram causâ
 primus

Stam: Socolouij

primus eorum legislator Lycurgus dedit, vt neq. propter egestatem aliquæ relinquantur innuptæ, neq. propter opulentiam colantur: priuatæ ædes ex ligno non secto: tecta sine ferreo clauo: pro lectis & stratis æstate quidem iuuenes stibadibus utebantur, quas è summatibus arundinum componebant: hyeme autem lycophonas stibadibus admiscebant, quod aliquid caloris habere videbantur: funerum cura nulla, præter puniceam vestem, & oliuæ folia, in quibus omnia omnium cadauera reponebantur: inscriptiones monumentorum nullæ, nisi quis in bello cecidisset. Et ideo auri quidem ingredientis, vt inquit Plato, vestigia multa, egredientis nulla: et ideo septingentis ferè annis legibus Solonis vfi, integri manserunt: ideoq. vltimi omnium Græcorum seruierunt, idq. Romanis tantum; si modò iustum & legitimum imperium seruitus dici debeat. Qui iidem Romani, quantum huic malo aduersati sint, & restiterint; tot leges eadem de re apud eos latæ testantur. Fannia, inquam, Licinia, Aemilia, Antia, Iulia, Syllana: quæ non tantum suppellectilis, aut vestis, aut dotis, aut nuptiarum, aut iumentorum alendorum, aut conuiuiorum modum ponebant; sed cœnarum etiam quotidianarum sumtus as-

tus assignabant populo illi, qui princeps erat popu-
lorum. Quibus quam diu obtemperatum est,
tam diu illis omnia paruerunt: à quibus cùm re-
cessum est; non magis hostili ferro & igni, quàm
vsuris, & ære alieno absumti conflagrârunt. In
Catone illud miratur Plutarchus, quòd iam senex
post Consulatum & triumphum adeptum, nulla
vnquam veste vsus sit, quæ centum denariorum,
hoc est decem talerorû precium excederet. Iam
& in obsoniû ipse Cato in diem triginta asses in-
sumebat, hoc est vsu nostro Polonico, triginta
solidos: Habent enim leges sumptuariæ commo-
ditatem quandam singularem, quam egregiè ex-
plicat apud Liuium Cato: Quia quod aliqui ha-
bere non possunt; habituri, si per leges liceret, fu-
isse videntur. Cornelius Rufinus, duobus consu-
latibus & dictatura functus, quòd decem pondo
vasa argentea comparasset, perinde ac malo e-
xemplo luxuriosus, in ordine Senatorum retentus
non est. M. autem Antonius, L. Flaccus Censores,
Duronium senatu mouerunt, quòd legem de co-
ërcendis conuiuiorum sumtibus latam, trib. ple-
bis abrogauerat. Quid nunc Venetiis, quid Ge-
nuæ fiat, vides: quanta parsimonia & quæ opes?
M. Habesne aliqua alia remedia? Q. Non de-

essent quàm plurima, sed non pro hoc nostro infirmo: possunt tamen quædam addi. Primum, si ipsi reges, magistratus, senatus, eius parsimonix & frugalitatis, duces & authores esse voluerint. Vnde dicebat Plato, Frugalitatis exemplū, maximum esse reipub. vectigal. Ferunt Agesilaum nihil vnquam præcepisse, quod ipse prius non fecerit. Quod quidem in hoc frugalitatis genere apud nos Stephanus ille magnus, & cuius virtuti nondum par elogium inuenimus, magno ciuium profectu faciebat, & proficiebat aliquid. Sed nō ita facile inueteratum malum curari & extirpari poterat. Regis ad exemplum, ait ille, totus componitur orbis. Nam crede mihi, tota res parux æmulationis est; & vt extirpetur, duce solo opus habet. Q. Catulum, Campanam, imitatum, luxuriam, primum spectantium confessum, velorum vmbraculis texisse legimus: & Pompeium ante omnes, aquæ per semitas decursu, æstiuum minuisse feruorem. Claudium Pulchrum scenam varietate colorum adumbrasse: totam argento C. Antonium: auro Petreium: ebore Q. Catulum, prætexuisse. Versatilem fecerunt, Lucius & Cinna locū, quem argentatis choragiis, P. Lentulus Spinter adornauit &c. Vides, in vna profusionis

fusionis vanitate, quanti sint profectus; idque in deterius semper, ex stulta æmulatione. Secundò, si horum insanias & naufragia, homines sapientes non laudent, non suspiciant, ac ne aspectu quidẽ suo dignos esse iudicent. Iucundè quendam audiui iocantem, tribus modis molestias humanas & misérias subleuari posse. Primùm, si homines industrii, potentes ac diuites, non ita multùm suspiciant: si viri mulieribus nimium non indulgeant: si sapientes stultos non laudent, eorumq. facta non mirentur. Hac enim ratione omnia contraeuentura dicebat. Nam & potentes magis industriis opus habent, & mulieres viris, & stulti sapientibus. Vltimò, si aliquam publicam notam & infamiam hoc genus hominum referat. Locrensiū legislator, leges sumtuarias ciuibus suis præscripserat: in quibus cū muliebre luxuriam reprimere voluisset, legem huiusmodi tulit: Mulier aurea veste non vtatur, nisi meretrix videri velit. Quam infamiam cū omnes fugerent, abstinuere omnes. At longè grauius & seuerius P. R. qui hoc genus hominum ordine suo mouebat: deinde ad extremum, inter homines capite censos referebat. Vocabantur autem capite censi, qui neq. sacramento rogabantur, nisi publicis tumultibus

tibus, idq. perrarò: neq. in populo suffragia ferebant. Quod quidē in his, qui à principio ex pauperibus nati sunt, paulò subdurius videri possit; in illis autem, qui decoxerunt, æquissimum erat. Nam si leges omnes illos infamia aliqua notant, qui remp. ciue priuant: quanto magis puniendi illi, qui seipsos & alios, nō inutiles modò, sed exitiosos & perniciosos etiam efficiunt? Sed eccum puerum, qui ad rationes audiendas nos vocat: & peropportunè. Nam & ego planè omnia dixi, quæ mihi hac de re nunc in mentem veniebant: & te iam fessum video. Hoc tamen addo, me nolle, vt hæc oratio nostra, sordidis & auaris hominibus, qui neque sibi, neque aliis profunt, & quos nullus magister meliores facere potest, patrocinari videatur:

Est inter Tanaim quiddam socerumq; Viselli.

Tuque caue, ne hæc nostra præsertim foras efferas. M. Nihil hoc ipsum moreris, nam & hæc vbique nota sunt, & illud item verissimum:

Iliacos intrin muros peccatur & extra,

Vale. Vellem autem ad numerandam pecuniam

Quæstor.

53

niam potius, quàm ad rationes audiendas,
te hic puer vocasset.

Sed abi.

Modus, optima virtus.

27
Sed et
in hac puer vocasset
nam vocis, quam ad rationes audientes

Molins, optima virtus
et in hac puer vocasset
nam vocis, quam ad rationes audientes

et in hac puer vocasset
nam vocis, quam ad rationes audientes

et in hac puer vocasset
nam vocis, quam ad rationes audientes

et in hac puer vocasset
nam vocis, quam ad rationes audientes

Biblioteka Jagiellońska

stdr0021003

1161

0